

např. při veškeré práci týkající se jmen společenstev.

Fytocenologie studuje rozložení rostlinných společenstev v krajině. Proto nepřekvapí, že se J. Klika stal jedním z průkopníků územního a krajinného plánování. Ač někdo slovo plánování nemá rád, tak např. územní plán je i z hlediska současných zákonů jedním z nejdůležitějších dokumentů přijímaných samosprávou. A tam, kde je dobrý územní plán, vzniká daleko méně problémů s životním prostředím než tam, kde chybí a věci v krajině či obcích se dějí živelně. Prof. Klika se věnoval jak plánování krajiny, tak i některých obcí – činnostem těsně souvisejícím s ochranou přírody. Proto nemůže udivit, že byl jedním z největších propagátorů ochrany přírody a aktivně její dění ovlivňoval.

Vědecké osobnosti nejsou stejné, podobně jako se každý člověk něčím odlišuje.

Nesmíme si představovat, že vždy jde o suché a velmi přesné vědce. Jsou takoví, kteří mají svůj úzký obor, v něm svou problematiku a precizně sbírají data, vytvářejí z nich naprosto ucelenou a bezchybnou síť poznatků. A pak jsou jejich protiklady, kterým jeden obor nestačí. Z hlediska těch prvních jsou nepřesní, ale zase jim nechybí rozlet, vědecká fantazie a určitá velkorysost. A spíše mívají schopnost syntetizovat, než se věnovat bezchybné analytické práci. Prof. Klika patřil více k této druhé skupině. V jeho pracích se objevují chyby, tradovaly se historiky o jeho nedostatcích v určování rostlin. Ale na druhé straně ovlivnil podstatně svůj obor, a to nejen na území Československa. Tím, že popsal řadu ve fytoecnologickém systému vysokopostavených jednotek, ovlivnil vývoj i v celé Evropě. A k utváření oboru v Československu přispěl nejen metodickými

příručkami, které podnítil a pomohl sestavit. Na Univerzitu Karlovu se jako pedagog dostal až v r. 1950 a přestože tam před svou nečekanou smrtí nepobyl dlouho, pro „svůj“ obor strhl spoustu žáků, kteří pak pokračovali ve studiu vegetace a její ekologie. Přes Klikovy žáky a spolupracovníky vede přímá linie k současným fytoecnologům, kteří dovršují činnost započatou J. Klikou. Vycházejí díly Vegetace České republiky. A ty, kteří s ochranou přírody přicházejí více do kontaktu, tak nepřekvapí, že i jeden z největších projektů ochrany přírody v České republice, který se uskutečnil v minulém desetiletí a probíhá dosud – vytvoření soustavy chráněných území Natura 2000 – je založen na fytoecnologických základech položených Jaromírem Klikou. Po mnoha letech došlo poněkolkrát k propojení oborů, jejichž byl propagátorem.

Lubomír Hrouda

František A. Novák (1892–1964)

Rodák z Těšínska, prof. PhDr. František Antonín Novák, prožil většinu života na Podřipsku a v Praze; velké části dnešní generace je znám hlavně jako autor příručky *Vyšší rostliny*, která vyšla v r. 1961.

Zálibu v přírodních vědách měl od malicka. Přestože se však již coby žák měšťanky účastnil exkurzí plzeňského přírodovědného klubu, jako vysokoškolský student začal v r. 1912 na chemii, ale po přerušení kvůli 1. světové válce dokončil studium na botanice. Těžko říci, zda ho k chemii prvotně nepřivedla jeho celoživotní záliba ve fotografii, které velmi dobře rozuměl. V každém případě, hned po absolutoriu r. 1919 zůstává jako asistent prof. Karla Domina na Farmaceuticko-botanickém, resp. Botanickém ústavu a budovu v Benátské ulici neopustil ani v okamžiku své smrti.

Většinu mladšího a středního věku prožil na fakultě ve stínu charismatického K. Domina, ředitele Botanického ústavu i předsedy ČBS (resp. ČSBS). Jejich vztah velmi pravděpodobně nepostrádal složitosti, ale Novák si dokázal najít vlastní témata, svou cestu a kromě toho Dominu ho jistě velmi potřeboval pro systematickosti a schopnost odvést mravenčí práci. Disproporce se projevil již v prvních poválečných letech, kdy Novák jako Dominův asistent s ním navštívil několikrát Slovensko a publikoval samostatné fytoecografické studie (Malé Karpaty, Vihorlat). Jistá žárlivost Domina na vše, co se týkalo Karpat, nasměrovala posléze Nováka na dlouhou dobu k cestám na Balkán. Z nich pak čerpal pro monografie hvozdíků (jimž se věnoval ve své habilitaci), soubor prací o balkánských hadcích i další studie.

Se Společností byl spjat od absolutoria až do své smrti. Od r. 1920 vykonával 15 let funkci jednatele ČSBS, vlastně nejdůležitější osoby, ale víceméně v trvalém stínu

jejího předsedy – Karla Domina. Díky své nekonfliktní povaze byl téměř předurčen pro práci organizátorskou, redakční a všechny další méně příjemné činnosti, které ale vyžadují přesnost a spolehlivost a často nejsou stejně dost doceněny. Novák v sobě téměř po celou dobu 1. republiky sdružoval (neplacené) funkce tajemníka Společnosti, redaktora *Preslií*, redaktora a administrátora *Vědy přírodní*; a přitom psal kompendia a ve 42 letech dospěl k řádné profesuře botaniky. Není divu, že se již v r. 1938 stal čestným členem Společnosti. V poválečné době se pak více věnoval organizační práci na fakultě: byl děkanem i ředitelem obnovovaného Botanického ústavu. V době svého děkanského úřadu se bohužel podílel na odstranění prof. Domina z botanického života. Ke Společnosti se ještě jednou plně vrátil při organizaci jubilejního sjezdu k 50. výročí r. 1962. Do funkce nejčestnější, předsednické, byl ale zvolen až posléze – ve chvíli, kdy mu zbývaly ani ne dva roky života, a to ještě kvůli tragické smrti předsedy prof. Karla Hrubého v prosinci 1962.

Pamětníci píší, že byl velmi pečlivým pedagogem, který se jako vysokoškolský učitel intenzivně věnoval výchově farmaceutů a posléze přírodovědců; k farmaceutům ho vlastně přivedla tak trochu pozice druhého (hlavním přednášejícím byl Domin), ale i vztah k chemii, kterou původně studoval (velmi kvalitní učebnici Farmaceutické botaniky vydal dlouho po odchodu Domina, v r. 1950). Neměl charakteru Domina ani jeho mladších kolegů, taxonoma Dostála a geobotanika Krajiny, ale přesto byl oblíben jak za katedrou, tak v terénu. Přes různé publikační „exkurzy“ do morfologie, geobotaniky nebo ekologie (vegetace hadců) byl v principu rozeným systematickem. První obsáhlé kompendium,

Systematickou botaniku pro Rostlinopis vydávaný nakladatelstvím Aventinum, napsal v prvních válečných letech a 1 046 stran tisku dodnes budí respekt. Díky intenzivnímu shromažďování knihovny, tisícům separátů z celého světa i knih, mohl na sklonku života k této práci přistoupit znovu – jeho *Vyšší rostliny* z r. 1961, téměř stejně tak robustní jako *Rostlinopis*, jsou poslední opravdovou česky vydanou monografií celosvětového systému cévnatých rostlin. Jeho fylogenetický pohled nebyl příliš šťastný (v této otázce také trochu vsadil na nepravé předchůdce), ale informační náplň kapitol o jednotlivých čeledích, jejich morfologii a rozšíření je dodnes použitelná (druhé posmrtné vydání z r. 1972 je ale svými úpravami spíše krokem zpět).

Prof. Novák byl též neúnavným popularizátorem. Stal se kmenovým autorem obrazového čtrnáctideníku *Naší přírodou*, který začal vycházet v r. 1937 (byť vyšlo jen pět ročníků), doprovodil textem nádherné ilustrace rostlin Karla Svolinského v edici *Naše příroda* v obrazech (*Rostliny I–III, Horské rostliny*). Na sklonku života napsal své asi nejnámější popularizační a výpravné fotografické dílo – *Velký obrazový atlas rostlin*. Vyšel sice až posmrtně r. 1965, ale nakladatelství *Artia* ho připravilo v 17 jazykových mutacích.

Musel být člověkem neobyčejně precizním a trpělivým. Jeho již zmíněná celoživotně budovaná knihovna, kterou odkázal Společnosti a která je dodnes separátní součástí knihovny ČBS (včetně perfektní kartotéky), je i na tehdejší dobu neobvykle velká. Když se člověk probírá zaprášenými deskami, všude je plno doplňků a poznámek, které si činil „za pochodu“. Jak klidně a tiše žil, tak odešel: ještě v polovině prosince 1964 zahajoval jako předseda ČSBS přednášku podzimního cyklu, v nezbytném obleku v posluchárně PřF UK ve Viničné 5 a se svým charakteristickým ráčkováním řídil diskuzi (byl jsem tehdy studentem prvního ročníku a byla to jedna z mých prvních návštěv akce ČSBS). O několik dní později dopoledne ho vrátí pan Klusák, který roznášel poštu, nalezl za pracovním stolem s hlavou dřímající na rukou, ale s duší již putující v oblacích.